משנה · אחרונים · לחם שמים · סדר זרעים

לחם שמים על משנה כלאים

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם שמים על משנה כלאים

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-שמים-על-משנה-כלאים/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ג 4
משנה ד 4
משנה ו 4
משנה ח 5
פרק ב 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ט 6
משנה י 6
משנה יא 7
פרק ג 7
משנה א 7
משנה ב 9
פרק ד 9
משנה ה 9
משנה ו 9
משנה ח 9
משנה ט 10
פרק ה 10
משנה ה 10
משנה ז 10
משנה ח 10
פרק ו 11
משנה א 11
פרק ז 11
משנה ה 11
משנה ו 12
משנה ז 13
פרק ח 13
משנה א 13
משנה ה 14
משנה ו 15
פרק ט 15
משנה א 15
משנה ב 16
משנה ד 16
משנה ז 18
משנה ט 19
משנה י 19

פרק א

משנה ג

והתורבתור. בירושלמי גרס הכרובתור ומפרש כרוב דקיק. והוא ע"ד בצלצול שמורה כמו כן על הקטנות כמנהג לה"ק בשמות שלהורות על המיעוט וההקטנה יאריכו המלה כמו אישון בת עין ולפעמים יכפילוה ירקרק או אדמדם:

משנה ד

ובאילן הפרסקים השקדים. פירש הרע"ב הפרסקים כשהן קטנים דומין לשקדים. ול"נ לפי שהגרעינין של הפרסקין דומין ממש לשקדים בקליפיהן. גם השקדה הטמונה בגרעיני האפרסקין דומה לפרי השקדים:

משנה לחם

המלפפון עפר"ש בשם הירו' **ועפ"ד** י"ד שהוא מלשון וילפות שמשון. ובלשון חכמים מלפפתו עד יום מותו. **ולשון** מעה דבירו'. מלשון וצאצאי מעיך כמעותיו.

משנה לחם

והרמוצה בפרק הנודר. א"א דלעת הטמונה ברמץ. אתיביה רבינא. רנ"א דלעת המצרית כלאים עם הרמוצה. תיובתא. **אפ"ה** י"ל שהוא קשה ומרה. וצריך להטמינה ברמץ עד שתהא ראויה לאכילה. ונקראת ע"ש סופה.

משנה לחם

עלח"ש ד"ה ובאילן. נשמט בסופו אצל השקדים. וגם הקליפות הקשות החיצונות בשני הפירות שוין ממש.

משנה לחם

שזפין ערע"ב הרכיב שזפין על רמון. ט"ס. וצ"ל רימון. וזתים זה. אינו זית שמן. אלא פרי אדום דומה לזית. כ"פ הפותרים.

משנה ו

היעלים. כתב הרע"ב מין חיה ואקו מתרגמינן ויעלה. אע"ג דטובא אית בקראי צורי היעלים יעלת חן יעלי סלע. נדחק להביאו מהתרגום להוכיח שחיה היא. לפי שהרחל ג"כ נקראת יעל כבמשנה ג' פ"ג דר"ה. אמנם לפירש"י שם הוא ג"כ חיה. ובאמת פשטא דכולהו קראי דחיה היא:

משנה לחם

בלח"ש סד"ה היעלים. אחר תיבת היא. נ"ב וא"ת א"כ למה קורא התנא שם בר"ה ובמ"א לאילים זכרים. כנראה שהם הפך היעלים. כי הם הנקבות בידוע. **י"ל** לפי שנקבות מין הכבשים א"ל קרנים. כמו שאמרו בבכורות. קרנים ברחל דבר שאינו מצוי הוא. **אבל** במין היעלים. הזכרים והנקבות שוין

בקרניהם. **ויעל** הוא שם המין. כולל זכרים ונקבות. כדכתיב עת לדת יעלי סלע. אע"ג דכתיב ויעלת חן. ויש כמוהו רבים בלה"ק.

משנה לחם

והפרד יש בו שני מינין. האחד בידי שמים ומוליד. והשני מהרכבה פסולה. ואותו אינו מוליד.

משנה ח

החלמית. כתב הרע"ב בלע"ז מלוו"א ובפירושו של הר"ש ובלשון חכמים אדני. והוא מה שנזכר בגמרא דפ' ב"מ [שבת ד' ל"ה ע"ב] בדברא עורבי אי נמי אדאני. שכן פירש"י שם שהוא העשב שנקרא מלוו"א בלע"ז. וכתב שם שעליו נוטין שחרית למזרח ולערב הן כפופין למערב:

משנה לחם

החצוב (ע"פ רע"ב) הוא מלשון חוצב בהר.

פרק ב

משנה א

ימעט מה שתמה בתי"ט דלא שייך ביטול ברוב בדבר הניכר. פשוט שאין בזה תימה דהך ביטול לאו ביטול איסור הוא דלימא הכי. דהא בנתערבו ממילא בתלוש עסקינן וכה"ג אין התערובת נאסר. דלא שייך איסור תערובת בתלוש. ואפי' היה דעתו לזורען כך (לכ"ע אינו אסור אלא מדבריהם) כ"ש שלא נתכוין לערב. לכן ודאי בטיל המיעוט לגבי הרוב לענין שלא יהא חשוב כשני מינין. ואינו חוזר וניעור ליאסר בזריעה מאחר שכבר נחשב הכל למין א' ועיין מ"ש בס"ד ריש שקלים שם מבואר יותר. והרב תי"ט לא עמד על דעת הרע"ב שם:

משנה לחם

בלח"ש ד"ה ימעט כו'. מאחר שכבר נחשב הכל למין אחד. נ"ב (וכללו של דבר. שני מיני ביטול הן. האחד. איסור שנתערב בדבר שאינו ניכר. שחוזר להיתר כאילו הוא עצם אחר. משבטל ברוב. והשני התר מעורב בדבר הניכר (ועתיד לבוא ממנו דבר אסור) המועט טפל ובטל אצל הרוב בכל מקום. עם היותו עומד בפני עצמו. ואינו דבר הנבלל ומתערב. הרי המיעוט נמשך אחר רובו. בכל ענין מקובץ מחלקים. כי החלק נגרר אחר הכל. ונדון כמוהו. והוא המנין שאמרה תורה לילך אחר הרוב בסנהדרין ודייניו. דמנייהו ילפינן דאזלינן בתר רובא. וכמ"ש במ"א באורך בס"ד).

משנה ב

זרעוני גינה שאינן נאכלין מצטרפין. אם ישנן מינין הרבה ביחד מצטרפין להשלים שיעור אחד מעשרים וארבעה בנופל מהן לבית סאה בין כולן:

ונ"ל דר"ש נמי מודה בהו דמצטרפין אע"ג דפליג ברישא וס"ל דלא אמרו אלא ממין א' דס"ל כל הזרעונין מין א' הן חשובין לענין זה. והיינו נמי דקאמר הכא בזרעונין הפשתן בתבואה מצטרפת. להשלים שיעור אחד מכ"ד אע"פ שאין שיעורן שוה בזריעת בית סאה. מ"מ אחר שהשוו בהם המדה להצריך בכולן אחד מכ"ד בנופל לבית סאה מהן. כולן מצטרפין לזה השיעור שאם יש מפשתן שני רבעי הקב ומשאר זרעוני גינה שליש א' מט"ז בקב ימעט. כך נראה בעיני אליבא דהרע"ב עם שאין זו דרך הירושלמי:

משנה לחם

א' מכ"ד בנופל לבית סאה ע"פ רע"ב. שהוא ט' מי"ו בקב.

משנה לחם

נמצא זרעוני גנה מתבטלין אחד בצ"ו.

משנה ג

משנה לחם

ויופך עיין קול רמ"ז מ"ש על התי"ט. ולא הבין שגם תי"ט לא נתכוין כי אם להפעיל. והוא הנכון.

משנה ט

עשר אסורות כתב ב"ט תימה אמאי לא יהיו אפי' י"ג מותרות והאריך בזה שלא לצורך:

ולפום ריהטא כתב כן שהרי מבואר בפי' הרע"ב במ"י דבסמוך דלא מהניא הרחקה עד שיהא פתוח מרוח אחת. דהיינו דאי' בירו' ובלבד שלא תהא חבושה מארבע רוחות. א"כ איך אפשר להתיר כאן י"ג שנמצא שכל הקרחות הזרועות נוגעות זו בזו בקרנותיהם. ואין לך חבושות גדולות מהן שאפי' לא היו נוגעין ומרוחקין גם בקרנות מסביב. היה אסור להקיפן סביב במינין אחרים. כ"ש שלא תועיל להן הנגיעה להתירן:

משנה לחם

בלח"ש ד"ה עשר. ואין לך חבושות. נ"ב (ר"ל חובשות. ע"ד לקוחות חלוצות ודומיהן) הכונה שעכ"פ האמצעית ודאי חבושה. שאינה מתרת עצמה בשום אופן (ע"כ מ"ש התי"ט י"ג. ודאי ליתא). **ומי** שימאן בזה. אע"פ שאומר לא אהיה חובש. ה"ז מקטני אמנה. בדבר הנראה לחוש. ואית ליה לצורבא מרבנן בגוויה טביעות עינא. שלא ימצא פתח פתוח ולא דרך שם (כמו שחשב מאן דהו) אם לא יפרח באויר ויקנה לו אוהב במאה מנה.

משנה י

אכילת הגפן. ירושלמי מייתי ליה הר"ש והועתק בתי"ט ל"ש אלא אכילת הגפן. הא גפן עצמה לא. מפני שאסורה בהנייה וכו' עיין לשונו שם:

ולא ידעתי פירושו דהיכי קאמר מפני שאסורה בהנאה כשעומד' בצד התבואה בתוך ו"ט. א"כ תמה על עצמך מה צורך לומר שאינה מפסקת. והלא אפי' תימא מפסקת מאי

מהני הא נאסרת התבואה מחמתה ואסור לקיימה. ומאי מהדר נמי והרי קבר וכו'. דלא דמי לגמרי דהגפן אוסרת התבואה לכך אינה מפסקת. משא"כ בקבר שאינו אוסר הזרוע בסמוך לו. ומאי קמשני קבר אין איסורו ניכר דמשמע דאסור אלא שאינו ניכר. והא ליתא דאינו אוסר כלל. ואי בזורע על גבי הקבר. הא קוי"ל דאסור בהנאה (עי' רפ"ג דעירובין) ולמה א"כ אין איסורו ניכר כמו גפן:

וע"ק א"כ מפני מה לא תפסיק הגפן כלל. והרי אם עומדת בתוך בית רובע אינה אוסרת התבואה הזרועה חוץ לבית רובע. לפי שלגפן יחידית אין נותנין לה עבודתה אלא ו"ט בלבד. והיאך א"כ אסורה בהנייה שלא תפסיק. ואי משום דבעינן דווקא הפסקת בית רובע במקום הראוי לזריעה. א"כ מ"ש מסלע וקבר:

ודקאמר בירושלמי שאני קבר שאין איסורו ניכר לא ידעתי מהו. ומה טעם יש בדבר שלא יפסיק המקום האסור בזריעה בלא"ה. אדרבה כ"ש שהיא הרחקה חזקה והפסקה קיימת ותו מאי שנא מעבודת הגפן דמפסקת והלא אסורה בזריעה ודקהדר ביה בירו' משום הכי ואוקים מתניתין כר"י דאין עבודה לגפן יחידית לא ידענא לה פתר כלל היכא איתמר דר"י. והיכי נוקים סתם מתני' כיחידאה דלא כהלכתא (והא פסקה הרמב"ם) וכולי האי למאי מהני. דא"ה פשיטא דקשי' מתני' גפן עצמה אמאי לא. כיון דס"ל כר"י דא"צ להרחיק מגפן יחידית ואינה אסורה בהנייה. והתימא מהמפרשי' ז"ל שהביאוהו ולא ביארוהו. והאלהים צריכא רבה בעל דעת רחבה:

משנה יא

ורואה אני את דבריהן מדברי. אף על פי ששמעתי מפי המרובין ולכך הוא עומד בשמועתו להלכה ולא למעשה. כמבואר במקום אחר בס"ד:

פרק ג

משנה א

ד' בד' רוחות. עבתי"ט שהקשה בשם התו' [שבת ד' פ"ה ע"א ד"ה וקים] וא"ת יזרעו ט' מינין. וי"ל דבכ"ה הוי עירבוב עכ"ל. משמע דהשתא לפי תירוץ זה איכא למימר דהחמשה זרעונים שוין שאינן אלא ה' גרעינין דאכתי לא סא"ד דיכול לזרוע הרבה מכל מין שברוח. וצ"ל לפ"ז דאית להו שאסור לזרוע הרבה ברוחות שמא יקרב הזרעים עד הקרנות:

והשתא איכא למידק היאך אפשר למימר הכי. דא"כ ערוגה ו' על ו' למה לי. תסגי בארבעה וחצי על ארבעה וחצי ויוכל לזרוע ד' מינין בד' קרנות. שהרי עולה אלכסונה

יותר משש טפחים לפי חשבון תרי חומשי באלכסונה. שארבע טפחים עושים באלכסון ה"ט ושלש חומשי טפח. וחצי טפח על חצי טפח אלכסונו חצי טפח ושני חומשי חצי טפח. צרף חצי טפח לשלשה חומשי טפח היתרים על ה"ט הרי ו"ט וחצי חומש. ועוד ב' חומשי חצי טפח העודפים. נמצא כל האלכסון של ד' טפחים וחצי על ד' טפחים וחצי עולה ו"ט וחומש וחצי. ואמאי מצריך תנא ערוגה ו' על ו' דוקא דאע"ג דאסמכוה אקרא דלחיו כערוגת הבושם דערוגה ו'. מ"מ הא אוקמוה אשיעור יניקה דהכו קי"ל לרבנן שהיא ג"ט וגם האלכסון הוא ו' על ו' ויותר ושפיר מיתוקמא האסמכתא:

וי"ל דאי משו"ה לא איריא שכבר תירצו התוס' דלא אפשר לאוקמי בהכי כיון שצריך לדקדק שלא יזרע חוץ לקרן כמלא נימא:

ואי קשיא אכתי לוקמה בערוגה ה' על ה' שאלכסונה ז'. ובאופן זה יכול לזרוע בקרנו' בלי דקדוק. ואכתי ערוגה ו"ט למה לי. ואי משום דקבעי לאשמועינן בגוונא דמצי לזרוע הרוחות הרבה מכל מין. דילמא קרא להכי הוא דאתי. ותו דהוי רבותא טפי דאפילו בבציר מו"ט משכחת ה' זרעונין. לזה תירץ ר"י דאין להעמיד המקרא בענין זה וכו' כמ"ש בתי"ט. עד"ז מבוארים היטב דברי התוס' דפר"ע [ד' פ"ה]:

ר"י אומר ששה באמצע. עיין פי' הרמב"ם. והוא פשוט שלפי ציורו המרחק בין ב' צלעי המרובעים הזרועים הוא יותר מטפח ומחצה אחר שהן צלעות ההוות מאלכסונו' של מרובע ארוך טפח ומחצה על רחב טפח. וזה מבואר בחוש ואין צריך למופת שהרי הוא מהמושכלות הראשונות שהאלכסון גדול מצלעי המרובע. ואתמה על הרמב"ם שהאריך לבארו במופת. והרבתי"ט הוסיף שנית ידו בביאור המופת באריכות גדול וכל הטורח הזה למה ומה תועלת בו בהבנת משנתינו ולעולם ישנה אדם דרך קצרה. והוא דבר מבואר בעצמו:

ואולם דרך הרמב"ם בפי' משנתינו רחוקה מדרך כל המפרשים כי אין א' שהעלה על דעתו שתהא תורת ראש תור בערוגה עצמה. אפילו מערוגה לערוגה אמרו שאין נותנין תורת ראש תור. כ"ש בערוגה קטנה של ששה על ששה שהזרעונים נראין כמעורבבין אם לא יהיו מובדלין בהבדל גמור:

ולענין מה שהקשה בתי"ט בסוף ביאורו לפי' הרמב"ם ששאל שאפשר לזרוע ט' מינין ויהא הנזרע ממנו כ"ח טפחים. נ"ל דלק"מ שכבר ביאר הרמב"ם בפי' בצורה שניה שלא התירו לזרוע הקרנות משום גזרה וק"ל. גם מ"ש משם בנו מהר"א הוא אמת ועדיין צל"ע בפי' הר"ש:

משנה לחם

בתי"ט בסוף באורו לפירוש הר"מ. קרי מרובעים מעויינים. למרובעים שנעשו מאלכסונות. **ולא** ידעתי למה האם בשביל כך לא יהיו נצבי הזיות.

משנה ב

גבול. לא ידעתי מה רצה בתי"ט בשינוי היו"ד ומה הפרש בין גבול דהכא לדלעיל והלא הכל אחד. ומדוע יגרוס הרע"ב כאן גובל וכי אינו יכול לפרש גבול כך ע"ש שהוא מגובל וקרי ביה גיבול בחיר"ק הגימ"ל. וזה נכון יותר מנו' הירו' שהוא רחוק וקרוב שהוא ט"ס. ואולם לדעתי עיקר קריאת המלה הג' בשבא כגבול דקרא וכן הוא המכוין בו שהוא גבול לערוגה ומגבילה. ואף הרע"ב לאו דווקא אמר טיט מוגבל. ולא ע"ש כך נקרא גבול אלא בשיטפא דלישנא שגם הוא לשון נופל על לשון:

פרק ד

משנה ה

משנה לחם

לפיכך הזורע כו' עתי"ט. וכגון דזרע לכרם שהוא נטוע ה' על ה'. **לא** אדע מה הצריכו לכך. לענין מחלוקת ב"ש וב"ה דמשנתנו. הירו' הוצרך לו. כדי להודיע דין הזורע כנגד הזוית בלבד. ער"ש.

משנה ו

ואחת יוצאה זנב. בירו' דאייתי הר"ש בשם ר' יוחנן רואין כאלו אחרת נטועה כאן. ר"ל כנגד היוצאת זנב. משמע דפירוש יוצאה זנב כפירש"י וק"ל:

עד שיהיו שתים כנגד שתים. הא תו למה לי. ועמ"ש בתי"ט דוחק גדול:

ולי נראה דמילתא אגב אורחא קמ"ל. דכרה שהוא נטוע ערבוביא אם יש בו לכוין ב' כנגד ב' וא' יוצאה זנב. נמי הוי כרם ולא תימא דבעינן דווקא כולו נטוע כהלכתו. והיינו דקאמר הכא בסיפא שתים כנגד שתים ואחת באמצע וכו' אינו כרם עד שיהיו בכ"ב ואי"ז. דאם יש לכוין בו ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב אז הוי כרם אע"פ שמקצתן בכ"ב ואחד באמצע וק"ל:

משנה ח

משנה לחם

ראב"י משום חנניה בן חכינאי זה חדוש נפלא. כי ראב"י היה בזמן הבית. כנראה פ"ק דמדות ובתרא. וחנניה ב"ח היה חברו של רשב"י כנראה פאע"פ. ובפרק בא סימן ובכ"מ. והם היו תלמידי ר"ע. והוא כשלמד עם תלמידים. היה זמן רב אחר שחרב הבית. כי ק"כ שנה היו ימי חייו. כדאיתא בספרי. בשנת ארבעים התחיל ללמוד. ארבעים שמש ת"ח. ארבעים שנה למד לאחרים. ופרנס בהם את ישראל אחר

ר"ג דיבנה. וריב"ז לא נהג נשיאותו אלא בארבעים משחרב הבית. אחר שנהרג רשב"ג הזקן. ואחריו ר"ג דיבנה. שהוא וראב"ה גיסו וריב"ח. היו תלמידיו של ריב"ז. ור"ע היה תלמידם של אלה השלשה. כמפורסם בתלמוד בהרבה מקומות. ורשב"י וחנניה ב"ח. המה תלמידיו כנזכר. שלפי הנראה היו בכמו מאה או יותר שנה אחר חורבן הבית. **וראב"י** יאמר דבר שמועה משם בחור ממנו מאה שנה. זה דבר חדוש גדול (אע"פ שנמצא קרוב לזה) מלבד אריכות ימיו של ראב"י כל כך.

משנה ט

משנה לחם

בצלמון יש לו חבר במשנה. שלהי יבמות. ואולי הוא מקום בהר צלמון. דאבימלך.

פרק ה

משנה ה

משנה לחם

מ"ה גפנים ר"ל ענבי גפנים. ובכפול הלבן איירי. עבר"ש ספ"ז.

משנה ז

משנה לחם

תדלק עתי"ט בשם הר"מ. שישרף הכל עם הגפנים הסמוכים. **ולא** ידעתי למה. הא ודאי לא עדיף מזרוע ובא. שאינו אוסר בהוסיף מאתים. אלא הענבים בלבד. ואם הענבים בשלו כל צרכן. שוב אינן מתקדשות. **דילמא** בענבים אחר שנעשו כפול הלבן איירי. וגפנים ר"ל ענבים. כלישנא דתנא מ"ה דלעיל.

משנה ח

משנה לחם

והקיסום לפי פירוש רע"ב. נראה שהוא קיקיון דיונה. כמ"ש בגמרא ר"פ ב"מ.

משנה לחם

והקינרס הכא כ"ע מודו. משום שהוא דבר שמקיימין אותו בכל מקום למאכל. כמש"ה וקוץ וגו'. משא"כ בקוצים דלעיל. שאין מקיימין אלא בערביא. מיהת אליבא דכ"ע. קוץ ודרדר בכלל ירק נינהו. **ולא** יקשה לך אותה ברייתא שהביאו כאן בירו' האטדין וההגין (שהם ג"כ מין קוצים) מין אילן. וה"נ איתא בגמרא דילן פבכ"מ (נד"ב) האטדין וההגין מין אילן ואינן כלאים בכרם. ההוא באטד והוא נושאי פרי מיירי. והכא בקוצים ודרדרים סרק עסקינן. אלא שהם עצמם ראוים קצת לאכילה. הראשון לבהמה. והשני למאכל אדם. דהיינו עכביות שמתקנין אותן לאכילה. כדאיתא בפרק המביא. ובב"ר איתא קוץ ודרדר. קונדס ועכביות.

פרק ו

משנה א

משנה לחם

מן הגדר לשדה הר"מ בפירוש המשניות והר"א בהשגות פרשו. דב"ה לקולא. שמודדין ד"א מן הגדר ולשדה שאחורי הגפנים. נמצא מה שבין גדר לגפנים ממעט במדת ד"א. ור"ש הקשה על זה. איך אפשר להחמיר בהרחקה מהענפים. יותר מעיקר הגפנים. כאשר אתה רואה בתי"ט משמו. **ולדידי** אי משום הא לא קשיא מידי. דהא בעריס שורה אחת עסקינן. ואזלי ב"ה לטעמייהו דס"ל לעיל פ"ד מ"ח. שאינו כרם עד שיהו שם שתי שורות. א"ה משום עיקרי גפנים לחודייהו. אין כאן דין כרם לגמרי. אליבא דב"ה. ומידי הוא טעמא דעריס בעי הרחקת ד"א ככרם. אלא משום הגדר שערס עליו. לפיכך בדין הוא שמודדין מן הגדר. שעל ידו נעשה כרם. ולא מעיקר גפנים. שהרי אין להם דין כרם. ואזדו נמי ב"ש לטעמייהו. דיהבי לעיל אף לשורה אחת דין כרם. כ"ש בעריס דלא גרע. משו"ה מצרכי למדוד ד"א מעיקר גפנים. אבל מן הגדר ולאחוריו לא פליגי. כיון דאיכא הפסק גדר. לכ"ע לא בעו הרחקה. **ובהכי** ניחא נמי דב"ה לקולא. והרי זו שטה נוחה. ולחנם דחאה כ"מ בשתי ידיו.

פרק ז

משנה ה

המסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו. הוא הדין סיכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו ה"ז קידש אליבא דת"ק. (והכי איתא בירושלמי) כדמוכח דמהדר ר"י לת"ק מעובדא דר"ע. והתם תרווייהו לאו דיליה נינהו דהקרקע בשביעית אינה שלו. ושמע מינה דת"ק אפ"ה ס"ל דאוסר לעולם אפי' בששניהם אינן שלו:

והא דקמ"ל בשהאחד שלו. להודיעך כוחן דר"י ור"ש דשרו אפי' בכה"ג. ולא אמרי' הואיל וגפנו נאסר דשלו הוא. תאסר גם התבוא'. ומשום דכחא דהתיר' עדיף [ברכות ד' ס' ע"א]. ותו דהילכתא כוותיהו דר"י ור"ש. להכי נסיב ברישא רבותא אליבייהו. ומשום דפליג ת"ק אפי' בששניהם אינן שלו. קאמר ליה ר"י אודי לי מיהת בהא דלא קידש דמעשה רב:

ה"ז קידש. נ"ל פשוט דמ"מ בעי מיהא דהוסיף במאתים. אבל כל כמה דלא הוסיף ודאי לא איתסר. דהא הו"ל זרוע ובא. וקיי"ל אפי' בשלו הוסיף אין. לא הוסיף לא. דכתיב המלאה כדאי' פ' כ"ש:

משנה לחם

ובא מעשה לפני ר"ע ואא"א מקדש דש"ש ומה שיצמח מהתבואה והגפנים. הרי הן פירות שביעית הפקר לכל.

משנה ו

קוצרו ואפי' במועד. לשון הרע"ב ואע"פ שאין אדם אוסר שאינו שלו [חולין ד' מ' ע"ב]: **הוכרח** לפרש כן דליכא לאוקמה אליבא דת"ק דלעיל דאדם אוסר שאינו שלו. דא"כ מאי מהני קצירה אחר שכבר נאסר ביד האנס. וזרוע מעיקרו הוא בהשרשה. ואף על גב דהכא תרווייהו אינן שלו. הא אוכחנא לעיל דאפי' בכה"ג פליג ת"ק. ומעתה קשה מ"ש בתי"ט אמאי פסקו הר"מ והרע"ב לעיל כת"ק והא סתם לן תנא הכא כר"י ור"ש:

איברא לדידי חזי דלק"מ דהא לפירושא קמא דכתב רע"ב אפי' תימא כרבנן דאסרי אתיא מתניתין דהכא. והא דקוצרו אפי' במועד. לאו משום פסידא אלא משום איסורא דמחזי כמקיים כלאים אצרכוהו לקוצרו. והא דקאמרי המפורשים ואע"פ שאין אדם אוסר וכו'. מלתיה יתירתא נקטי לפרושי למתני' אליבא דכ"ע דאפי' לר"י ור"ש נמי תיתי. וה"ה דלא הוי דבר האבוד אליבא דת"ק. דכבר הוה אבוד מעיקרא. ומיהא מתניתין שפיר מיתוקמא כת"ק דלעיל נמי. והשתא מאי אולמיה דהאי סתמא למיפסק הלכתא כר"י:

ותו ללישנא אחרינא דכתב הרע"ב דמשום פסידא נגעו בה ושרו לקוצרו במועד. נמי תיתי מתני' כת"ק דאוסר בשל חברו. והכא במאי עסקינן בשזרע האנס את הכרם כשהוא סמדר ויצא מלפניו עד שלא הגיעו הענבים לפול הלבן. דקיימ"ל זרעים אסורים משום קנסא בלחוד. והגפנים מותרים לפי שלא הגיעו עדיין לעונת הפירות שיתקדשו משו"ה שרו ליה רבנן לקצור במועד משום פסידא. שלא יגיעו הענבים בתוך כך להיות כפול הלבן. ויאסרו אף הגפנים אם לא יקצור במועד:

ואם לא מצא פועלים עד שליש קוצר כדרכו ואפי' לאחר המועד. דאינן נאסרין אפי' יגיעו בתוך כך לפול הלבן כיון שלא נתעצל מלעקור הכלאים (וכצ"ל גם לפי מה שפירשו המשנה בשיטת ר"ע ולפירוש הב' דרע"ב. ודקאמר הרע"ב מ"מ אם הוסיפה מאתים לאחר שחזרה לבעלים קידש. ר"ל אם נתיאש ממנו ונעצל לגמרי וק"ל) והוי ליה כרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו [פרק ה' משנה ו']. דמותר אליבא דכ"ע אפי' הוסיף מאתים בנתים. הכין אתי שפיר פירושא דמתני' אליבא דת"ק נמי ולהוי סתמא כוותיה. ואזדא לה תמיהת התי"ט לגמרי דלא תקשי סתירה על פסק המפרשים. ומה שכתבו פירוש המשנה אליבא דר"י ור"ש לאו בדוקא. דהא אינו מוכרח כלל אלא לפרושי אליבא דכ"ע:

מאימתי נקרא אנס משישקע. מאותה שעה חשוב הכרם כשלו ויקדש כל מה שזרע בו: **וא"ת** תינח אי מפרשינן רישא דמתני' בשטת מ"ד א"א אוסר שאינו שלו. קמ"ל השתא בסיפא מאימתי חשוב כשלו לאוסרו מיד כשיזרענו דלא תהני ליה קצירה. כי הדר אתא

ליד בעלים ישראל. אלא למאי דפרישי' נמי אליבא דת"ק מי ניחא. הא כיון דאית ליה אדם אוסר אפי' שאינו שלו. מאי אירי משישקע אפי' בלא שיקוע נמי איתסר ליה כי זרע לי' בשהגיע לעונת שיתקדש. ואי לא הגיע הא אמרן דת"ק נמי מודה דאינו מתקדש:

הא לאו מילתא דהא אמרינן זרוע מעיקרו בהשרשה. זרוע ובא הוסיף במאתים אין. לא הוסיף לא כדאייתינן לעיל. וכי אמרינן בכה"ג אדם אוסר את שאינו שלו כשהוסיף במאתים דוקא. והשתא אתי שפיר דרישא דאיירי בלא שיקוע בעינן דוק' גמר פירי ענבים לפול הלבן ותבואה משתשריש או שתביא שליש ותוסיף במאתים ביד אנס. וכשלא הגיעו שתיהן לעונה זו אפי' הוסיף מאתים קודם שיצא מלפניו אית ליה תקנתא דקוצרו כנ"ל:

וסיפא איצטריכא ליה דבשיקוע היכא דהגיעו הענבים לעונת שיתקדשו בעודם ביד האנס. נאסרו מיד אפילו לא הוסיף עדיין במאתים. אלא תיכף שזרע התבואה והשרישה בידו נתקדש הכל. דהוי ליה זרוע באיסור מעיקרו כיון דבשלו זרע. וזרוע מעיקרו בהשרשה סגי ליה. היינו דקמ"ל בסיפא מאימתי נקרא אנס לאסו' הכרם ע"י זריעתו בהשרשה לחוד. משישקעו דחשוב כשלו דהו"ל זרוע מעיקרו באיסור. דינו בהשרשה ולא בעי הוסיף ודו"ק:

משנה ז

משתשריש עיין בפירוש הר"ש אם תרצה לעמוד על עיקר דבר זה:

פרק ח

משנה א

כלאי בהמה מותרין לגדל ולקיים. עמ"ש בתי"ט ונ"ל דוחק גדול. דמ"ש דהו"א טורח הגידול הותר ולא ליהנות בהן:

הוא דבר תימא כי מה תועלת בקיום אם לא יהנה מהן. ומי יטריח עצמו בגידול דבר שאין לו הנאה ממנו. ועוד לאו ק"ו הוא. מה כלאי זרעים שאסורין בקיום מותרין בהנאה. כלאי בהמה שמותרין בקיום פשיטא דמותרין בהנאה:

ותו דקאמר נמי ואי תנא לקיים הו"א לאחר שגדלו על ידי עכו"ם וכו' עכ"ל. לא ידענא מאי קאמר דאי סברא היא דליתסר גידול דומיא דזריעת כלאים. לעולם ליתסר. דקמפטם להו וקרבי איסורא. ואיזה גבול יש לדבר דקתני מותרין לקיים. ואיזה חילוק יש בין גידול לקיום. הא תרווייהו איתנהו בעולם. ואי שרית להו לקיימן. ודאי דבכל גוונא שרי בין זמן מועט או זמן מרובה בין גידלו כל צרכן או לא זה פשוט בעיני:

והנלע"ד נכון דמשו"ה אצטריך דאי הוה תני לגדל הוה אמינא לגדל לצרכו ולהשתמש בו קמ"ל דשרי. ולא מיתסר משום משתמש בכלאים. ומ"מ לא יקיים הרבה ביחד דלא ליתו לידי רביעת כלאים. דהו"א אפי' גרמא ממילא נמי אסירא בהרבעת כלאים. דלא הותרה אלא הנאתן אחר שבאו לעולם. אבל לגרום ביאתן לעולם. דהויא ודאי דומיא דזריעה ומביא פסול לעולם. סד"א דאסור. משום הכי תני נמי ולקיים. דממשנה יתירא שמעינן דשרי לקיימן אפי' הרבה. ואע"ג דבאין זה על זה. וקמ"ל כדשמואל דאמר בכלאים עד שיכניס כמכחול בשפופרת [בבא מציעא ד' צ"א ע"א]. וקיי"ל כוותיה ומותר להכניס שני מינין לדיר. ואי תני לקיים בלחוד. הוה אמינא מאי לקיים דקאמר היינו לגדל והנאה לחוד אשמועינן דשריא. ולגרום הרבעה אסור כנז"ל. משום הכי תני תרתי כנ"ל.

והא דתנן הכא מותרין לגדל ולקיים. והא אשכחן בגמרא פ"ק דחולין [ז' ע"ב] דא"ל ר"פ ב"י לרבי מ"ה בביתו של זה, ש"מ דאסור לקיימן. התם בפרידה לבנה לחוד איירי. ותו הכא באיסורא דכלאים לחוד מיירי. בסכנתא לא קמיירי. דכוותיה פ"ג דחולין ופרק גיד הנשה (דצ"ה) וק"ל.

משנה ה

ואדני השדה חיה. ודאי דלא איצטריך ליה משום איסור הרבעה. דהא אין כל בריה רשאי לקרב אליו כמ"ש הרע"ב. ופשיטא דלא שייך ביה איסורא דכלאים. גם מטעם זה לא נראה לומר דלענין מקח וממכר כאן ואעפ"י שכ"כ הרמב"ם ז"ל וכמ"ש התי"ט בשמו לקמן, מ"מ אינו מתקבל כלל לפי מה שכתבו מענין זאת החיה. ואולי הרמב"ם לא ס"ל ולא שמיע ליה הא דכתב הר"ש וק"ל:

ואמנם לשיטת הר"ש פשוט בעיני שהוצרך לומר ברישא חיה. לאפוקי מדר"י דפליג. וס"ל דמטמא באהל נמי. דלדידיה לאו כחיה הויא אלא כאדם. קמ"ל דלת"ק אינו שוה לאדם בשום דבר אלא חיה הוא כמות שהיא באמת. וחיה לא מטמיא באהל. ובהכי ניחא דלק"מ מ"ש בתי"ט על הרע"ב לקמן בד"ה כלב דהשתא א"ש וא"צ כלל לכל מ"ש שם וק"ל.

משנה לחם

רי"א מטמאות באוהל ש"מ דר"י נמי פליג אדרשב"י **וס"ל** ודאי. דגוים נמי מטמו באוהל. דפשיטא לא גרעי מאדני השדה. **א"ה** האיכא נמי ר"י דנמוקו עמו. והלכתא כוותיה נגד רשב"י לעולם. ואע"ג דהכא לא קיי"ל אלא כת"ק דפליג עליה. מיהו במאי דשוי לחכמים דפליגי ארשב"י ודאי מסתברא לאכרועי הלמ"ע דלא כרשב"י. וצ"ע.

משנה לחם

הרמך עפר"מ שהוא חלוש התאוה. שמא עושה המלה נוטריקון. רע מך. אולי מחמת כן הוא קל המרוץ. ככתוב.

משנה ו

כלב. עמ"ש לעיל מ"ה בס"ד.

ולחרוש ולהנהיג. הא דשני הכא בלישניה ולא קתני משיכה והנהגה בהדי הדדי. יש ליישב על פי מ"ש בתי"ט לעיל מ"ב דאיכא תרי גווני הנהגה. והא קמ"ל דאיכא נמי הנהגה דלא דמיא למשיכה. ובכל גוונא אסירא ההנהגה. וה"ה דכייל נמי תרי גווני מנהיג דאי' בגמ' בפ"ק דמציעא ד' ח' ע"ב:

אי נמי לאפוקי מדר"י דאמר לענין קנין. עד שתהא משיכה בגמל והנהגה בחמור דהיינו אורחייהו. משום הכי אפכינהו תנא דידן זימנא חדא. ולא סמכינהו להדדי. דלא תימא דווקא כל חדא כי אורחה. אלא ודאי איפכא נמי. דאפי' משיכה בחמור והנהגה בגמל. דלאו אורחייהו אסירן. ושפיר דמי:

פרק ט

משנה א

אם רוב מן הגמלים מותר. לפי שצמר רחלים נתבטל ברוב של גמלים. ומותר אפי' לכתחילה לערב ולטרוף זה בזה. ולא שייך ביה אין מבטלין איסור לכתחלה [ביצה ד' ד' ע"ב]. דהכא תרווייהו דהתירא נינהו. ואפי' הראב"ד מודה בהא דשרי. ועמ"ש בס"ד בחידושי לי"ד (סימן רצ"ט) ובש"י סי'. ואע"ג דמכוין לערובי למשרייה בכלאים איכא למימר דשרי ודוק. ועמ"ש לעיל פ"ב מ"א:

ואפילו את"ל דהתם אסור במכוין כל שניכר. היינו משום דכל זמן שניכר עדיין לא נתבטל ולא התירוהו אלא לזריעה. היכא דלא ניחא ליה בקיומן. ומתבטלין אגב מחשבתו ודוק. משא"כ כאן דבטל ברוב מחמת שאינו ניכר עוד:

ועפ"ז תבין שא"צ למ"ש בתי"ט בד"ה אם רוב מן הגמלים דבתר שמא אזלינן במין במינו ואפי' אית לחד שם ליווי. וכוונתו ליישב איך מתבטל צמר רחלים ברוב צמר גמלים. כיון דלאו מינא הוא ובעי ששים. משו"ה קאמר דאזלי' בתר שמא ואע"ג דאית ליה שם ליווי דצמר רחלי' מקרי. אפ"ה חשיב מין במינו דסגי ברובא. ואולם לא ידעתי מה יאמר הרב ז"ל בפשתן וקנבוס שטרפן דבטילי ברובא. וקנבוס לא איקרי פשתן בשום צד. ולא מינא דפשתן הוא כלל לא בשמא ולא בטעמא:

איברא בקושטא לא צרכינן הכא להא דאמור רבנן בשמא וטעמא. דמין במינו ליבטל ברובא ובשא"מ ליבעי ששים אפי' ביבש. דהתם היינו טעמא דכי בשיל להו הדר יהיב טעמא בקדירה. מה שאין כן במידי דלאו בר קדירה הוא דליתא לנתינת טעם. ודאי דעדיף וקיל מין בשאינו מינו ממין במינו. דאיכא מ"ד באלף לא בטיל [מנחות ד' כ"ב ע"ב]. ובשאינו מינו לכ"ע סגי בביטול טעם בדבר הנ"ט. וה"ה בדבר שאינו נותן טעם דבביטול היכר סגי. והכי נמי אע"ג דצמר גמלים לאו מינא דצמר. וקנבוס לאו מינא דפשתן הוא לגמרי. אפי' הכי בטלי ברובא היכא דלא מינכרי. דכיון דשוין בחזותא תו לא מינכרי. ואזלינן בתר רובא בכל דוכתא. וזה ברור מאוד וק"ל:

משנה לחם

בלח"ש בפיסקא איברא כו'. נדפס טעמא יתיר בטעות.

משנה לחם

שם בפיסקא כתב. ש"ג באפיה. צ"ל באפי.

משנה לחם

שם והראוי. צ"ל מהראוי.

משנה ב

אפילו לגנוב את המכס. כתב הרע"ב ולי נראה לפי שאין אדם נותן מכס מבגדיו עכ"ל. וכך פי' הר"ש:

וטעמייהו דנאדו מפירושא קמא. נ"ל משום דאם עושה כן כדי שלא יכירוהו במלבושיו שהוא יהודי. פשיטא דאסור ולא צריך כלל לאשמועינן דלגנוב המכס אסור. והא אפילו מפני הסכנה אסור כדאיתא במדרש בב' תלמידי ר"י ששינו עטיפתן בשעת השמד ודוק. ומאי איריא נמי כלאים אפי' בלא כלאים אסור להתלבש במלבושיהן שלא יוכר. דאית ביה משום ובחוקותיהם לא תלכו וק"ל. ואם כן היכי קאמר אפי' וכו':

משנה ד

תכריכי המת אין בהם משום כלאים. דבמתים חפשי. ואע"ג דעומדין בלבושיהן זאת אומרת מצות בטילות לעתיד לבא (נדה ד' ס"א ב') ומשום לועג לרש ליכא ע"ש בתוס'. והר"ש תירץ עוד דשאני כלאים. דבחי דומיא דמת לא אסיר. דלא מתהני כלל ובעינן הנאה ונכון הוא. אף על פי שהרא"ש כתב ע"ז ולא נ"ל דטלית שאין בו הנאה גם מציצית היא פטורה עכ"ל:

נ"ל דלק"מ דודאי שפיר קאמר הר"ש. דשאני כלאים דהיכא דליכא הנאה. גם בחי אין כאן איסור. משא"כ בציצית דענשי עלה ובעי למיעבד ליה ציצית. אע"ג דלית ליה בגד בעל ד"כ כדי שלא יהא ערום מן המצוה. ואין ראיה ממוכרי כסות דכתב הרא"ש ודוק היטב:

מרדעת של חמור אין בהם משום כלאים. כתב הרע"ב מפני שהיא קשה ביותר מכרים וכסתות. הילכך אפי' בשרו נוגע בה לא חיישינן עכ"ל:

הוכרח לזה מדפלגינהו בתרי בבי. ולא כייל מרדעת בהדי כרים וכסתות דמ"ב לעיל. ש"מ דמרדעת קילא טפי:

ואין זה מוכרח דאיכא למימר הא דלא כריך ותני להו בחדא. היינו טעמא משום דלא דמי לכרים וכסתות. דלא שייכא בהו העלאה. משו"ה שרו באין בשרו נוגע בהן. אבל מרדעת מהו דתימא ניגזור ישיבה אטו העלאה. כיון דלפעמים נותנה על כתיפו. והא איצטריך ליה לפלוגי בה בסיפא. שלא יתננה על כתיפו אפילו להוציא הזבל. להכי איצטריכא ליה למיתנייה לנפשה. ולאשמועינן דאפילו הכי לא גזרינן ושריא בישיבה. ולעולם דווקא היכא דאין בשרו נוגע בה. הא לאו הכי לא. וכן נראה יותר שהמרדעת אינה קשה כל כך ככרים וכסתות. שהרי עושין אותה מבגד. וחוששין שלא יקח ממנה לבגדו. ואע"פ שלאחר שנעשית מרדעת. היא קשה מחמת תפירה חזקה. מ"מ חוטיה רכין יותר מכרים וכסתות. שהן קשין כלבדים וק"ל:

מיהת מרדעת נמי שריא לפי שתפירתה עושה אותה קשה שאין חוטין נשמטין ממנה בקלות. ועכ"פ לא מסתבר דעדיפא מכרים וכסתות ודוק:

כתב עוד הרע"ב אבל בגד שאבד בו כלאים. (ור"ל אפילו חוט אחד דלא בטיל אפילו באלף. כיון דדרך איסורו הוא. דכל חד באפיה נפשיה שרי ובהדי הדדי מיתסר. ולא דמי למ"א דפרקין. דבטיל ברובא דהתירא). לא יעשנו מרדעת. דחיישינן שמא יקח ממנו טלאי לבגדו עכ"ל. ואע"ג דכבר כתב שהמרדעת קשה יותר מכרים וכסתות. והא לא חיישינן בכרים וכסתות כה"ג. משום דלא חזו לבגדו איידי דקשין הן. היינו דאמינא לעיל שהמרדעת נעשית קשה ע"י תפירתה. אבל הבגד שנעשית ממנו רך הוא. מהראוי ללבישה. וחיישינן דילמא אדמשהי ליה לעשות ממנו מרדעת. אתי ביה לידי תקלה. ליקח ממנו טלאי לבגדו קודם שנתפר במרדעת. אי נמי אפי' בתר דעבדיה מרדעת. איכא למיחש שמא יתיר תפירתו לכשיצטרך לו לבגדו. מאחר שראוי לכך. וכיון שאין הכלאים ניכרין. משו"ה אסור אפי' לרכיבה. דילמא מישתלי:

אפילו להוציא עליה זבל. דהעלאה אסירא מדאורייתא. והך מתני' אתיא אפילו למ"ד דבר שאינו מתכוין מותר לכתחילה. כדאיתא במתני' דבסמוך. דמ"מ הכא אסור. ואע"ג

דלית בה הנאת לבישה. ולא קמכוין ביה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. רק להציל עצמו מהטינוף. אפ"ה לא שרי דומיא דמוכרי כסות. דכי היכי דמפני החמה חשוב הנאת לבישה. ה"ה נמי מפני הטינוף. ובגמרא דשבת פ"ק ד' ח' ע"ב מסקינן נמי דאצולי טינוף חשיבא ואורחיה הוה ודוק: ועמ"ש בס"ד בחידושי לי"ד סי' ש"א:

משנה לחם

עפר"ש שמביא ירו' שכעס ר"א על אותו שאמר לחברו אתה לבוש כלאים. ונתקשה בו מגמרא דילן. **נ"ל** דה"ט. משום דס"ל כסתמא דמתני' דבסמוך. דבר שאין מתכוין אפילו לכתחלה מותר. כ"ש באינו יודע. וגם בבה"מ. ושמואל סבר לה למתניתין דלעיל. דאסרה דבר שאינו מתכוין. א"נ דווקא בשוק אזיל לחומרא. אבל בבה"מ. מודה דשפיר דמי. כה"ג דאינו מתכוין.

משנה ז

משנה לחם

מחוף הים נמל לספינות. כגון עכו ויפו. **ולכן** הוצרכו לפרש בירושלמי מחוף שבמד"ה. שלא תאמר גם הבאים ממקומות הללו. הם בכלל ההתר. לפיכך פירשו שאין הדברים אמורים. אלא בחוף שבמד"ה. **אלא** דקשיא. לימא ממד"ה ותו לא. **ונ"ל** ה"פ. בודאי גם מקומואת הנ"ל נכללים בחוף הים השנוי כאן. אבל בד"א. כשבאו ממד"ה אל חוף הים שבא"י משא"כ הנעשים באותן מקומות עצמן. מוצאים מהכלל.

משנה לחם

וממדינת הים ר"ל מאיי הים. כמו איי אלישה ותרשיש פול ולוד. יושבי האיים בים יון וארצי פלאגו.

משנה לחם

ומנעל של זרב עתי"ט שהביא פירוש הר"מ בחבורו. שהוא מנעל שאין לו עקב. ונדחק בו בכ"מ מאד. **ולפי** מ"ש בב"י. נפיק מניה חורבא קולא גדולה. דמשמע אע"פ שיש בו בית קבלת הרגל מלמעלה. רק שאין לו מלמטה. לא מיחזי כמלבוש ושרי. והא ודאי בדותא היא. דעיקר מלבוש שייך טפי למעלה על גב הרגל. והעלאה הוא דאסירא מן התורה. **וכ"ש** לפי טעמו של הר"מ ז"ל שעור הרגל קשה הוא. איפכא מסתברא. דבתחתיתו ליכא קפידא כולי האי. דקשה הוא ודאי. ולא עליונו של רגל שהוא רך בלי ספק. כלפי לייא. **משו"ה** קבעי הרב תי"ט להגיה בלשון הר"מ. שלדעתו כך צ"ל. ואין לו אלא עקב. ויהיה מסכים עם מ"ש הר"מ ז"ל בפירושו. שהוא דמות מנעל שנותנין תחת כף הרגל. ואין על גבו כלום מלמעלה. **והנה** האמת אתו בזה. שכך היא כוונת הר"מ ז"ל בפירושו ובחבורו דא ודא אחת היא. ולא כמו שהבין הרב בכ"מ ז"ל ח"ו. **ואמנם** אין צורך כלל לתקן לשון הר"מ הנ"ל. כפי מה שעלה בדעת התי"ט. ושפיר עבד דמסתפי להגיה בחנם לשון הר"מ הברור מאד. ויש להפליא הפלא ופלא על הני תרי אשלי רברבי ה"ה בכ"מ ובתי"ט. הידועים בשם מפורסמים לחכמים מחוכמים. איך לא ידעו פתרון לה"ק על אמתתו. בשם הרגיל ומצוי לרוב במקרא ומשנה. כי הנה הם ז"ל חשבו. שעקב הוא שם לתחתיתו של הרגל וזה גרם להם להלחץ כל כך בלשונו של הר"מ כאמור. **ובמ"כ** לא דייקי לישנא לגמרי. אבל תחתית הרגל. כף הרגל שמו. או פרסת הרגל יקרא. ובארמי פיסת הרגל. וכך נקרא

שמו במשנה פ"ק דאהלות. והעקב הוא אחרית הרגל. שקצהו בולט מאחוריו. כנגד השוק. וכה"א וידו אוחזת בעקב. ואין לאחוז ולתפוס הכף מחמת הרגל. וכן בדרך ההמשל והשאלה. א"א להבין הכתוב ואת עקבו מים לעיר (יהושע ח') אלא באופן זה. כי מה סימן צד ורוח יש בתחתית הרגל. ודוק במעשה החליצה ותשכח ג"כ. וכן ואתה תשופנו עקב. ואין דרכו של נחש לשוך בפרסת הרגל. כי אם בצדדיו בנגלה ממנו. ב) וכך פירש הקמחי בשרשיו עקב אחור הרגל. וזה פשוט מאד. וכ"מ בהדיא ממ"ש מהלכות עקב בצד גודל. וכמו כן הוא מבואר במ"ד פכ"ו דכלים. ע"ש דבהדיא קרי לעליונו של מנעל מאחוריו. עקבו. ותחתונו סוליים נקרא בלשון משנה. ועיין עוד בפ"ח דנדה. וספ"ז דבכורות ע"ש פירוש רע"ב והבן. **על כן** שפתי הר"מ ז"ל ברור מללו. חלילה להגיהו. והוא בלי ספק מה שרצה בו בפירושו. שהכל דבר אחד הוא. **ואתה** המעיין הבט ימין וראה והתבונן וקח עצה לנפשך. כמה יש לך לשמור אזהרת חז"ל לדקדק בלשון. לשקוד על קריאתו והבנתו כהוגן. כי ממנו תוצאות חיים. וכמה גופי תורה בו תלויים. בקל יוכל להתיר את האסור וכן להפך. מי שאינו בקי בפתרונו כל צרכו. והבלתי נזהר בו כראוי להבינו לאשורו על מתכונתו לערוך את ערכו. וארז"ל בני יהודה שהקפידו על לשונם. נתקיימה תורתם בידם. ודי בזו הערה לנפש היפה. לבחון אמרתו שתהא צרופה. **ואמנם** לענין צורת מנעל הלז. נ"ל שהוא מנעל העשוי שתי פיות. פתוח מלפניו ומלאחריו. רק באמצעו קבועה רצועה על פני רחבו. באופן שיכולים לנעלו משני צדדים. ואין עור ע"ג מלמעלה. כי אם רצועה דקה. כדי להחזיק הרגל. ונקרא זרב ע"ש הפיות. וכ"מ לשון כזה בוי"ר פ"ה. שהיו שותין בכוסות של זרבובית. פירשוהו פיות. וזה הפירוש ברור בעיני בס"ד. לפיכך גרסת זרב עקר.

משנה ט

פיף. גרסינן בפ"א פשוטה בסיף ובמשניות תי"ט נדפס בטעות. וצ"ע מאי קמשמע לן בהא:

משנה לחם

באריג זו הנוסחא מתיישבת לפירוש הר"מ. והר"ש גרס לאריג.

משנה י

עשה שני ראשיה לצד א' חיבור. פי' הרע"ב דהיינו בשקשרן דווקא. זוהי שטת הר"ש. וצ"ע דא"ה תכיפה א' וקשר ראשיה ביחד אמאי לא הוי חיבור. ועיין בי"ד בסי' ש'.

משנה לחם

עשה שני ראשים צד אחד חבור עיין פיר"ש משמא דגמרא. והוא שקשרן. וז"ל הגהה. ומספקא לי. אמאי לא הוי חבור. אם העביר המחט פעם אחת וקשר שני ראשין על שפת הבגד. **ונ"ל** משום דחבור יחדו בעינן. דהיינו דבוק מהודק יחד. לאפוקי כה"ג. שאינם דבוקים ואדוקים. שכל אחד נפרד מחברו. מתנועע אילך ואילך. אע"פ שקשורים ביחד. אינם עומדים בשוה זה אצל זה כלל. הילכך לא חשיב חבור כה"ג. אע"פ שהקשר מחברו. דרך תלייה הוא. ולא חבור אחיזה בשווי.

משנה לחם

בלח"ש סד"ה עשה. לא הוי חבור. נ"ב ותו קשיא א"ה מ"ט דר"י. **וי"ל** משום דלא הוי דבר המתקיים. מ"מ בשולי הבגד עושין כן. ומשכחת לה נמי בקושר ראשי החוט כל קצה אחד ממנו בפני עצמו.

משנה לחם

לצד אחד חבור ומשכחת לה נמי. אפילו תפירה גמורה שאינה חבור. עפכ"ח דכלים מז"ח.

משנה לחם

עד שישלש שיכניס ויוציא כו' ג"פ. ז"ל הגהה (בפיר"ש) ותמיהא לי אם ג' תפירות בלא קשירה מתקיימא טפי משתי תכיפות בקשירה. דא"א לקשור. דאין שני ראשי החוט מצד אחד. **יש** לתרץ שקושר ראשי החוט כל אחד לבדו בעצמו.